

Imunități jurisdicționale ale statului

Immunités juridictionnelles de l'État

Jurisdictional Immunities of the State

Viorel Chiricioiu

Student, Facultatea de Drept, Universitatea din București, anul II, grupa 210

Étudiant, la Faculté de Droit, l'Université de Bucarest, deuxième année, groupe 210

Student, Faculty of Law, University of Bucharest, second year, group 210

Coordonator: **asist. univ. dr. Ion Gâlea**

Rezumat

Statele, principalele subiecte de drept internațional, sunt titulare ale suveranității, ce le permite să acționeze pe scena internațională în deplină egalitate, independent de criteriile economice, sociale ori culturale. O latură a acestei suveranități o reprezintă imunitatea de jurisdicție de care se bucură orice stat pentru actele de putere (*acta jure imperii*) săvârșite: nu poate fi tras la răspundere în fața instanțelor naționale ale altui stat. După cum a arătat Curtea Internațională de Justiție în hotărârea din 3 februarie 2012, imunitatea subzistă și în cazul violărilor drepturilor omului, cât timp statul a acționat ca un suveran. Această teză este susținută de scopurile ONU, încurajarea cooperării și a înțelegerii reciproce între state.

Résumé

Les États, sujets principaux de droit international, ont souveraineté, qui leur permet d'agir comme égales sur la scène internationale, indépendamment de certains critères économiques, sociaux ou culturels. Une partie de cette souveraineté est représentée par l'immunité juridictionnelle avait par chaque État pour ses actes de puissance publique (*acta jure imperii*): il ne peut pas être tenu responsable devant les tribunaux d'un autre État. Comme indiqué par la Cour Internationale de Justice dans son arrêt du 3 février 2012, l'immunité s'applique en cas de violations des droits de l'homme commises par un État comme un souverain. Cette idée est soutenue par les objectifs de l'ONU, encourageant coopération et compréhension mutuelle entre les États.

Abstract

States, as main subjects of international law, are holders of sovereignty, which allows them to act as absolute equals on the international scene, regardless of certain economic, social or cultural criteria. A part of this sovereignty is represented by the jurisdictional immunity enjoyed by any State for its acts of power (*acta jure imperii*): it cannot be held liable before another State's national courts. As shown by the International Court of Justice in its judgment of 3 February 2012, immunity still applies in case of human rights violations by a State acting as a sovereign. This idea is supported by the purposes of the United Nations, encouraging cooperation and mutual understanding between States.

Cuvinte-cheie: suveranitate, egalitate, jurisdicție, imunitate, *jure imperii*, *jure gestionis*, Curtea Internațională de Justiție

Mots-clés: souveraineté, égalité, juridiction, immunité, *jure imperii*, *jure gestionis*, Cour Internationale de Justice

Cuvinte-cheie: suveranitate, egalitate, jurisdicție, imunitate, *jure imperii*, *jure gestionis*, Curtea Internațională de Justiție

Mots-clés: souveraineté, égalité, juridiction, immunité, *jure imperii*, *jure gestionis*, Cour Internationale de Justice

Keywords: sovereignty, equality, jurisdiction, immunity, *jure imperii*, *jure gestionis*, International Court of Justice

I. Evoluția conceputului de imunitate jurisdicțională

Cercetarea imunității jurisdicționale a statelor pornește de la principiul egalității suverane, unanim acceptat de comunitatea internațională, consacrat în Articolul 2(1) al Cartei ONU¹, în „Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state, conform Cartei ONU”², în Actul Final de la Helsinki (CSCE)³.

În principiu, jurisdicția unui stat în cadrul teritoriului său suveran este completă și absolută. Există, totuși, și imunități jurisdicționale de care se bucură statele, nerecunoașterea acestora atrăgând răspunderea internațională a celui în cauză.

Imunitatea jurisdicțională a statelor a fost și este considerată o consacrare modernă a principiului „par in parem non habet imperium”⁴. *Corte di Cassazione* din Italia a opinat în sensul recunoașterii valorii cutumiare a unui principiu derivat, anume „par in parem non habet jurisdictionem”⁵.

Discuțiile cu privire la validitatea unei imunități de jurisdicție a statelor suverane au început să apară în practica judiciară în urmă cu 200 de ani, aspect demonstrat de cel puțin două hotărâri judecătorești importante din secolul al XIX-lea, precum și de lucrările celebrului *Institut de Droit International*. În acest domeniu în special, hotărârile instanțelor naționale reprezintă repere ce dovedesc practica statelor și existența unei cutume internaționale, avută în vedere ca izvor principal de drept internațional public⁶.

În 1812, Curtea Supremă a SUA s-a pronunțat în cazul *The Schooner Exchange v. McFaddon*. Reclamanții au pretins un drept de proprietate asupra unui vas aparținând flotei franceze, recent tras în portul Philadelphia. Curtea a respins cererea, în temeiul imunității statului francez. Președintele Curții, John Marshall, a prezentat conceptul de imunitate în strânsă legătură cu „egalitatea perfectă și independența absolută a suveranilor”⁷.

După șaiszeci de ani, în 1873, *Sir Robert Phillimore* pronunța hotărârea tribunalului maritim englez în cazul *The Charkieh*, refuzând acordarea imunității pentru *Kedivil* Egiptului, pe motiv că imunitatea jurisdicțională este indisolubil legată de exercițiul unor funcții și demnități publice, precum și de executarea de acte publice, suverane, iar nu de acte private⁸.

În încercarea de a rezolva practicile neunitare, Institutul de Drept Internațional a elaborat, în 1891, un proiect de reguli privind jurisdicția instanțelor asupra plângerilor îndreptate împotriva altor state, care propunea respingerea acțiunilor întemeiate pe acte suverane săvârșite de respectivul stat⁹.

¹ Organizația Națiunilor Unite, *Carta Organizației Națiunilor Unite*, 24 octombrie 1945, 1 UNTS XVI

² Adunarea Generală ONU, Rezoluția nr. 2625 (XXV), 24 octombrie 1970

³ Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE), 1 august 1975

⁴ Originile sintagmei pot fi urmărite până la profesorul italian Bartolus, fondatorul școlii postglosatorilor, care a enunțat principiul în „Tractatus Repressalium”, Questio 1/3, paragraful 10 (1354)

⁵ Corte Suprema di Cassazione, *Reprezentantul Special al Vaticanului v. Pieciukiewicz*, decizia nr. 4005/5 iulie 1982

⁶ *Statutul Curții Internaționale de Justiție*, Articolul 38(1)(b)

⁷ Curtea Supremă a SUA, *The Schooner Exchange v. McFaddon & others*, 11 U.S. 116, 24 februarie 1812

⁸ Înalta Curte Maritimă a Angliei, *The Charkieh*, L.R. 4 A & E 59, p. 88

⁹ Adunarea plenară a Institutului de Drept Internațional, 11 septembrie 1891, art. 5

Un secol mai târziu, același Institut, avându-l ca raportor pe Sir Ian Brownlie, a adoptat o rezoluție referitoare la „Probleme contemporane privind imunitatea statelor”, prin care se au în vedere criteriile precum implementarea politicilor externe, de apărare și de securitate ca motive de acordare a imunității¹⁰.

Tot în 1991, Comisia de Drept Internațional a lucrat la proiectul de articole privind imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora. Se reafirmau conceptele de suveranitate, independență, egalitate între state, *par in parem non habet imperium*¹¹.

Multă vreme, instanțele au îmbrățișat așa-numita teorie absolută a imunității de jurisdicție; ori de câte ori se introducea o acțiune împotriva unui stat străin, statul respectiv se putea prevala de suveranitatea sa și căpăta astfel imunitate. Lucrurile au început să se schimbe, însă, după Primul Război Mondial, odată cu implicarea tot mai mare a statului în activitățile comerciale, comerțul internațional căpătând noi dimensiuni¹².

Doctrina imunității absolute devenise desuetă, dăunătoare chiar – nu se puteau proteja drepturile particularilor. După cum se afirma într-un proiect realizat de Universitatea Harvard pe tema competenței instanțelor asupra statelor străine, avându-l ca raportor pe prof. Philip C. Jessup, „vechiul principiu englezesc potrivit căruia Regele nu poate face nimic greșit și-a pierdut din aplicabilitatea ca doctrină juridică”¹³.

Schimbarea fundamentală s-a produs în 1952, când consilierul juridic interimar al Departamentului de Stat SUA, Jack B. Tate, a propus, într-o scrisoare adresată Procurorului General¹⁴, ceea ce urma să devină teoria restrictivă a imunității jurisdicționale. Teoria a fost rapid adoptată și de Curtea Supremă, judecătorii exprimându-și opinia în acest sens în *Alfred Dunhill of London, Inc. v. Republic of Cuba*¹⁵.

Se realizează astfel o distincție între actele de putere, săvârșite de stat în calitatea sa de suveran – *acta jure imperii* – pentru care statul beneficiază de imunitate jurisdicțională, și actele private, comerciale – *acta jure gestionis*. În esență, statul este tratat din punct de vedere jurisdicțional ca un particular atunci când se comportă ca atare și ca un suveran atunci când își exercită suveranitatea. Teoria restrictivă a imunității suverane este unanim acceptată în practică, statele urmând exemplul dat de Belgia și Italia, care o adoptaseră de principiu încă de la începutul secolului trecut¹⁶.

Cu toate acestea, cum se realizează o distincție clară între *jure imperii* și *jure gestionis*? Deși răspunsul pare simplu, pot apărea unele complicații. Spre exemplu, statul A încheie un contract cu un particular al statului B pentru a-i fi furnizată o cantitate de materiale de construcții. La o primă vedere, este un banal act comercial; totuși, materialele respective pot fi utilizate pentru a construi o garnizoană militară ori o clădire de birouri pentru funcționarii statului. Se pune întrebarea dacă actul respectiv mai este comercial sau devine unul suveran¹⁷. Au fost propuse mai multe criterii de distincție, ce urmează a fi analizate pe scurt în continuare.

Un prim criteriu îl reprezintă scopul actului: luând în considerare exemplul dat mai sus, contractul poate fi clasificat drept un act *jure imperii*, căci echiparea forțelor armate ale unui stat constituie un act suveran, de putere. Au existat, însă, unele reticențe ale instanțelor naționale în a aplica acest criteriu: Camera Lorzilor a considerat că scopul actului nu prezintă îndeajunsă siguranță pentru a realiza o distincție atât de importantă¹⁸, iar Curtea de Apel pentru al doilea circuit SUA a recunoscut insuficiența criteriului, pe motiv că toate actele unui stat suveran au, mai mult sau mai

¹⁰ Institutul de Drept Internațional, 2 septembrie 1991, art. 2(3)

¹¹ Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1991, vol. II (2), pp. 22-23

¹² *Martin Dixon*, Textbook on International Law, ediția a 6-a, Oxford University Press, 2007, p. 179

¹³ *American Journal of International Law Supplement*, nr. 26, 1932, p. 528

¹⁴ Așa-numita „scrisoare Tate”, 19 mai 1952; 26 *Department of State Bulletin* 984 (1952)

¹⁵ Curtea Supremă a SUA, *Alfred Dunhill of London, Inc. v. Republic of Cuba*, 425 U.S. 682, 24 mai 1976

¹⁶ *Ian Brownlie*, Principles of Public International Law, ediția a 6-a, Oxford University Press, 2003, p. 323

¹⁷ Exemplul este preluat din *Martin Dixon*, *op. cit.*, p. 180

¹⁸ Camera Lorzilor a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, *I Congreso del Partido* [1981] 2 All ER 1064

puțin, un caracter „public”, statul neavând, în fapt, nevoi „private”¹⁹. Folosind criteriul scopului, așadar, toate actele statului ar fi încadrate ca *jure imperii*, ceea ce este, desigur, absurd.

Natura actului este un alt criteriu propus: dacă actul reprezintă, în esență, o tranzacție comercială. Un contract pentru livrare de bunuri este prin natura sa unul comercial, deci toate actele de acest fel ar fi automat *jure gestionis*. În cazul *Central Bank of Yemen v. Cardinal Finance Investments Corp.*, Curtea de Apel a Angliei și a Țării Galilor a considerat că actele săvârșite de banca națională a unui stat reprezintă tot acte comerciale²⁰. Criteriul prezintă, așadar, o serie de neajunsuri, putându-se ajunge la concluzia că acte importante săvârșite de stat în calitatea sa de suveran ar fi private.

În cazul *Victory Transport* (*supra*, nota 19), Curtea de Apel americană a propus un criteriu pragmatic, bazat pe obiectul actului: actele *jure imperii* sunt, cu titlu de exemplu, cele privind expulzarea străinilor, privind forțele armate sau privind economia. Potrivit acestei propuneri, fiecare instanță ar urma să întocmească o listă cuprinzând acțiunile ce s-ar încadra în fiecare categorie. Aplicabilitatea acestui criteriu ar fi cel puțin arbitrară, dacă nu chiar discriminatoare.

Nu în ultimul rând, Camera Lorzilor a propus, în *I Congreso del Partido*, o abordare contextuală, bazată pe două etape: verificarea mai întâi a oricărui act inițial de înțelegere dintre părți (dacă poate fi săvârșit și de un particular, este privat), apoi a actului care a dat naștere diferendului. Potrivit acestei abordări, acțiunea era *jure gestionis* doar dacă ambele acte erau de drept privat.

Toate aceste patru criterii au fost folosite, la un moment dat, pentru a distinge între cele două categorii de acte. În afară de criteriile stabilite pe cale judiciară, alte modalități de calificare a actelor au fost înaintate de doctrină: Sir Gerald Gray Fitzmaurice afirma că statul acționează în calitate de suveran și atunci când încheie acte private (1933), iar Sir Elihu Lauterpacht considera că statul acționează întotdeauna în interesul comunității (1951)²¹. Mai multe state au reglementat criterii proprii de distincție. Spre exemplu, Statele Unite au adoptat în 1976 *Foreign Sovereign Immunities Act* („Actul imunităților suverane străine”)²², Regatul Unit *State Immunity Act* („Actul imunității statelor”)²³. Alte state care au adoptat reglementări în această materie sunt Africa de Sud, Argentina, Australia, Canada, Israel, Japonia, Pakistan, Singapore.

II. Codificare și cutumă

Referitor la procesul de codificare a regulilor privind imunitatea jurisdicțională a statelor, nu există un tratat cu aplicare universală. Comisia de Drept Internațional a avut subiectul pe agenda de lucru încă din 1978²⁴, adoptând un proiect de articole în 1991 (*supra*, nota 11).

Lucrările s-au concretizat în „Convenția ONU cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora” („Convenția ONU”), adoptată la 2 decembrie 2004 la New York²⁵ (România a semnat Convenția la New York, la 15 septembrie 2005, și a ratificat-o prin Legea nr. 438/2006²⁶).

Convenția consacră teoria restrictivă, indicând (art. 5) faptul că un stat beneficiază de imunitate de jurisdicție în fața instanțelor naționale ale altui stat, respectându-se anumite exigențe (art. 7): astfel, un stat ce a devenit parte la un acord internațional, la un contract scris sau a făcut o

¹⁹ Curtea de Apel pentru al doilea circuit SUA, *Victory Transport Inc. v. Comisaria General de Abastecimientos y Transportes*, 336 F 2d 354 (1964)

²⁰ Curtea de Apel a Angliei și a Țării Galilor, *Central Bank of Yemen v. Cardinal Finance Investments Corp.* [2000] EWCA Civ. 266

²¹ *Rosalyn Higgins*, International Law and the Avoidance, Containment and Resolution of Disputes: General Course on Public International Law, R.C.A.D.I., vol. 230, 1991, pp. 119-121

²² 28 U.S.C. Sec. 1605

²³ 1978 c. 33

²⁴ International Law Commission – Summaries: Jurisdictional Immunities of States and their Property (http://untreaty.un.org/ilc/summaries/4_1.htm, consultat la 9 martie 2012)

²⁵ Adunarea Generală ONU, *Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora*, 2 decembrie 2004, A/RES/59/38

²⁶ Publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.008 din 19 decembrie 2006

declarație ori o comunicare scrisă, consimțind astfel la exercitarea jurisdicției, nu mai poate invoca imunitatea. Desigur, dispozițiile trebuie interpretate cu bună-credință, potrivit sensului obișnuit al termenilor, iar nu extensiv²⁷.

În continuare, Convenția prevede o serie de excepții de la aplicarea imunității: tranzacțiile comerciale (art. 10), contractele de muncă (art. 11), prejudicii asupra persoanelor sau bunurilor (art. 12), proprietatea, posesia și utilizarea bunurilor (art. 13), proprietatea intelectuală și industrială (art. 14), participarea la societăți sau alte organisme colective (art. 15), navele aflate în proprietatea sau în exploatarea unui stat (art. 16), efectul unui acord de arbitraj (art. 17).

Articolul 30 al Convenției prevede că va intra în vigoare „în cea de-a 30-a zi de la data depunerii ... celui de-al 30-lea instrument de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare”. Până la data de 9 martie 2012, Convenția fusese semnată de 28 de state și acumulate doar 13 instrumente de ratificare, acceptare, aprobare sau aderare (Arabia Saudită, Austria, Elveția, Franța, Iran, Japonia, Kazahstan, Liban, Norvegia, Portugalia, România, Spania, Suedia)²⁸. Convenția nu este, așadar, în vigoare, însă reflectă reguli cutumiare. Chiar preambulul Convenției recunoaște valoarea imunității jurisdicționale a statelor ca „principiu general acceptat în dreptul internațional cutumiar”.

La nivel european, există „Convenția europeană privind imunitatea statelor”²⁹ („Convenția europeană”), cuprinzând prevederi similare celor din Convenția ONU și adoptând, de asemenea, teoria restrictivă. Deși este în vigoare, doar 8 state au ratificat-o (Austria, Belgia, Cipru, Elveția, Germania, Luxemburg, Olanda, Regatul Unit).

Cum nu există un tratat cu aplicabilitate universală, trebuie analizată practica statelor, pentru a identifica o regulă de drept cutumiar. Încă din 1980, Comisia de Drept Internațional arăta într-un raport că regulile privind imunitățile jurisdicționale erau considerate „principii generale de drept internațional cutumiar puternic înrădăcinate în practica statelor”³⁰.

Cele mai pertinente exemple ale unei practici în acest sens vor fi enumerate în secțiunea ce urmează, cu referire la decizia Curții Internaționale de Justiție din 3 februarie 2012, în „Cazul privind imunitățile jurisdicționale ale statului” (*Germania v. Italia, cu intervenția Greciei*).

III. Decizia Curții Internaționale de Justiție

Germania a sesizat Curtea Internațională de Justiție pe 23 decembrie 2008, afirmând că Italia încălcase dreptul internațional neacordându-i imunitate de jurisdicție. La 13 ianuarie 2011, în temeiul art. 62 din Statutul Curții, Grecia a cerut să intervină în caz.

În iunie 1940, Italia a intrat în Al Doilea Război Mondial ca aliat al Germaniei naziste. În septembrie 1943, după ce Mussolini a fost arestat și înlăturat de la putere, Italia a trecut de partea Aliaților și, la 13 octombrie 1943, a declarat război Reich-ului. Forțele naziste au ocupat teritoriile Italiei și, în următoarea perioadă, au comis numeroase atrocități, inclusiv masacrări ale populației civile și folosirea cetățenilor italieni la muncă silnică.

Prin Tratatul de Pace din 1947, Italia se angaja, în nume propriu și în cel al cetățenilor săi, să renunțe la toate cererile îndreptate împotriva Germaniei și a cetățenilor germani pentru prejudicii aduse între 1 septembrie 1939 și 8 mai 1945³¹. Aceste dispoziții au fost confirmate ulterior prin Acordurile din 1961³².

²⁷ Organizația Națiunilor Unite, *Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor*, 23 mai 1969, United Nations Treaty Series vol. 1155, p. 331, art. 31

²⁸ http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en, consultat la 9 martie 2012

²⁹ Adoptată de Consiliul Europei la Basel, la 16 mai 1972, intrată în vigoare la 11 iunie 1976, European Treaty Series nr. 74; UNTS vol. 1495, p. 182

³⁰ Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1980, vol. II (2), p. 147, paragraful 26

³¹ Tratatul de Pace cu Italia, UNTS vol. 49, p. 3, Paris, 10 februarie 1947

³² „Reglementarea anumitor probleme imobiliare, economice și financiare” (intrat în vigoare la 16 septembrie 1963) și „Despăgubiri acordate cetățenilor italieni supuși persecuțiilor regimului național-socialist” (intrat în vigoare la 31 iulie 1963)

Cu toate acestea, la 23 septembrie 1998, Luigi Ferrini, cetățean italian care fusese arestat în 1944 și deportat în Germania, unde fusese obligat să muncească într-o fabrică de armament, a introdus o acțiune împotriva Germaniei la Tribunalul din Arezzo, Italia, solicitând despăgubiri pentru prejudiciile suferite. Tribunalul a respins cererea ca inadmisibilă, pe 3 noiembrie 2000, cu motivarea că statul german este protejat de imunitate jurisdicțională³³. Ulterior, Curtea de Apel Florența a respins apelul declarat de reclamant, adoptând motivarea primei instanțe. Pe 11 martie 2004, Curtea Supremă de Casație din Italia a considerat că cererea introdusă este de competența instanțelor italiene, căci regulile privind imunitatea nu se aplică în cazul unor grave încălcări ale drepturilor omului³⁴, trimițând cauza spre rejudecare la prima instanță.

Tribunalul din Arezzo constată, la 12 aprilie 2007, că, deși are competență asupra cererii, aceasta rămâne inadmisibilă pe fondul intervenției prescripției extinctive. La 17 februarie 2011, apelul înaintat către Curtea de Apel Florența este admis și, într-adevăr, imunitatea de jurisdicție a statelor nu mai subzistă în cazul crimelor de război.

Urmând modelul cazului *Ferrini*, alte persoane au introdus plângeri împotriva statului german, solicitând despăgubiri pentru faptele comise de armata nazistă. Pe fondul creșterii alarmante a numărului de asemenea cereri, Germania a sesizat Curtea de la Haga.

Curtea observă că, într-adevăr, teoria general adoptată în practică (recunoscută atât de părțile în cauză, cât și de Convenția ONU sau Convenția europeană) este cea restrictivă: statele beneficiază de imunitate pentru *acta jure imperii* (par. 61).

Curtea a reiterat opinia exprimată în cazul *Republica Democrată Congo v. Belgia*³⁵, conform căreia regulile privind imunitatea sunt de o natură pur procedurală, neafectând în niciun fel fondul speței. De fapt, ar fi absurd ca instanța să cerceteze fondul, căci este suficient să se stabilească natura de *act jure imperii* a problemei supuse litigiului pentru ca statul în cauză să fie protejat de imunitatea de jurisdicție.

Curtea a trebuit să stabilească în ce măsură actele săvârșite de forțele armate ale unui stat în timpul unui conflict armat se încadrează în categoria de acte suverane; în acest scop, a fost analizat fiecare argument susținut de Italia în pledoarii, principalele motivări ale Curții urmând a fi prezentate în continuare.

Mai întâi, Italia consideră că imunitatea pentru *acta jure imperii* nu se aplică și în cazul prejudiciilor având ca rezultat moartea, vătămarea corporală a persoanelor sau distrugerea bunurilor aparținând statului vătămat. Aduce ca principal temei în susținerea acestei teze art. 12 din Convenția ONU („Prejudicii asupra persoanelor sau bunurilor”), precum și dispozițiile legislative identificate la nouă dintre cele zece state care au adoptat reglementări naționale în domeniu³⁶.

Comentariile Comisiei de Drept Internațional prevăd că circumstanțele de neacordare a imunității la care se referă art. 12 nu includ și „situațiile privind conflictele armate”³⁷. Gerhard Hafner, Președintele Comitetului *ad hoc* însărcinat cu redactarea Convenției raporta în 2004 că, într-adevăr, s-a considerat că acțiunile forțelor armate nu constituie excepții de la acordarea imunității³⁸. De asemenea, Curtea atrage atenția (par. 69) asupra declarațiilor făcute de Norvegia și Suedia la ratificarea Convenției, declarații în perfectă concordanță cu afirmația Președintelui. Analizând legislațiile interne, Curtea constată că în două cazuri (Regatul Unit și Singapore) s-a reglementat expres că imunitatea de jurisdicție continuă să se aplice pentru faptele săvârșite de forțele militare ale unui stat suveran.

În continuare (par. 72-76), Curtea se referă la practica statelor, sub forma hotărârilor instanțelor naționale, constatând o abordare generală, în sensul că statele beneficiază de imunitate jurisdicțională în cazul actelor săvârșite de armată în timpul conflictelor armate, acte considerate

³³ Tribunalul din Arezzo, sentința nr. 1403/98, 3 noiembrie 2000

³⁴ Curtea Supremă de Casație a Italiei, decizia nr. 5044/2004, în *Rivista di diritto internazionale*, vol. 87, 2004, p. 539

³⁵ Curtea Internațională de Justiție, *Cazul privind mandatul de arestare din 11 aprilie 2000 (Republica Democrată Congo v. Belgia)*, *I.C.J. Reports 2002*, p. 3, paragraful 60

³⁶ Curtea Internațională de Justiție, pledoaria orală a Italiei, 13 septembrie 2011, Palatul Păcii, Haga

³⁷ Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1991, vol. II (2), p. 46, paragraful 10

³⁸ Adunarea Generală ONU, a 59-a sesiune, lucrările Comitetului al Șaselea, New York, 25 octombrie 2004, A/C.6/59/SR.13, paragraful 36

jure imperii. Aceasta este concluzia la care au ajuns, cu titlu de exemplu, instanțe din: Franța (cazul *Grosz*, Curtea de Casație, 3 ianuarie 2006) Olanda (*Statele Unite ale Americii v. Autoritatea Portuară Eemshaven*, Curtea Supremă, 2001), Italia (*FILT-CGIL Trento v. Statele Unite ale Americii*, Curtea de Casație, 2000), Regatul Unit (*Littrell v. Statele Unite ale Americii*, Curtea de Apel, 1995; *Holland v. Lampen-Wolfe*, Camera Lorzilor, 2000), Slovenia (Decizia Curții Constituționale *Up-13/99*, 8 martie 2001).

Curtea Supremă a Irlandei a considerat că imunitatea trebuie acordată pentru actele *jure imperii* executate de forțele armate ale unui stat pe teritoriul unui alt stat, chiar fără permisiunea acestuia din urmă (cazul *McElhinney v. Williams*, 1995). Decizia Curții a fost confirmată de Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului, potrivit căreia teoria restrictivă a imunității jurisdicționale este compatibilă nu doar cu Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ci cu întregul drept internațional³⁹.

Curtea concluzionează (par. 77-79) că dreptul cutumiar internațional prevede că un stat beneficiază de imunitate pentru faptele comise pe teritoriul altui stat de forțele militare în timpul unui conflict armat.

Potrivit celui de-al doilea argument al Italiei, Germania nu poate beneficia de imunitate, deoarece a săvârșit violări grave ale drepturilor omului și ale dreptului umanitar⁴⁰.

Într-adevăr, faptele comise de Reich-ul German în perioada în discuție (1943-1945) reprezintă încălcări flagrante ale respectului datorat umanității, iar acest lucru nu este contestat de niciun stat, Germania afirmând că este „perfect conștientă de responsabilitatea ce îi revine” pentru „suferințele pricinuite bărbaților și femeilor din Italia în timpul masacrelor și prin folosirea lor la muncă forțată”⁴¹. Totuși, Curtea nu trebuie să decidă dacă aceste acte sunt sau nu ilegale (aspect ce nu face obiectul diferendului din speță), ci doar dacă instanțele italiene trebuiau să acorde imunitate statului german.

Curtea reafirmă (par. 82) că o instanță națională va stabili, în primul rând, dacă unui stat trebuie sau nu să i se acorde imunitate jurisdicțională – înainte, deci, de a dezbate problema pe fond. Dacă imunitatea ar depinde de gravitatea actelor săvârșite, așa cum susține Italia, ar însemna ca instanța să cerceteze, de fapt, fondul cauzei. Există practică suficientă ce demonstrează că, într-adevăr, dreptul internațional nu consideră dreptul unui stat de a beneficia de imunitate jurisdicțională depinzând de gravitatea actelor comise ori chiar de natura imperativă a normelor presupus încălcate.

Astfel, instanțele naționale au acordat unui stat suveran imunitate chiar pentru acuzații de violări ale dreptului internațional umanitar, pentru crime de război sau crime împotriva umanității în Canada (*Bouzari v. Republica Islamică Iran*, Curtea de Apel Ontario, 2004), Noua Zeelandă (*Fang v. Jiang*, Înalta Curte, 2007), Polonia (cazul *Natoniewski*, Curtea Supremă, 2010), Slovenia (Curtea Constituțională, decizia *Up-13/99*, 8 martie 2001), Regatul Unit (*Jones v. Arabia Saudită*, Camera Lorzilor, 2007).

De asemenea, Curtea atrage atenția (par. 89) asupra faptului că și Comisia de Drept Internațional, lucrând la Convenția ONU, a analizat în 1999 posibilitatea de a include violarea dreptului umanitar sau a normelor imperative de drept internațional printre excepțiile de la acordarea imunității. Totuși, nu s-a ajuns la niciun rezultat concret, Comisia considerând că statele beneficiază de imunitate jurisdicțională chiar și în situațiile menționate⁴².

Nu în ultimul rând, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a avut o jurisprudență constantă în materie, afirmând în mai multe cauze faptul că unui stat trebuie să îi fie recunoscută imunitatea

³⁹ CEDO, cauza *McElhinney c. Irlanda* (Marea Cameră), nr. 31253/96, hotărârea din 21 noiembrie 2001

⁴⁰ Curtea Internațională de Justiție, pledoaria orală a Italiei, 13 septembrie 2011, Palatul Păcii, Haga

⁴¹ Declarație comună a Germaniei și a Italiei, Triest, 18 noiembrie 2008

⁴² Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1999, vol. II (2), pp. 171-172; Adunarea Generală ONU, a 54-a sesiune, lucrările Comitetului al Șaselea, New York, 12 noiembrie 1999, A/C.6/54/L.12, paragraful 47

suverană chiar și atunci când este acuzat de violări grave ale dreptului umanitar ori ale drepturilor omului⁴³.

În continuare (par. 92-97), Curtea analizează relația dintre normele *jus cogens* și imunitatea jurisdicțională a statelor. Considerând că interzicerea masacrului civililor și a folosirii populației la muncă forțată constituie norme imperative ale dreptului internațional, Curtea constată că nu există absolut niciun conflict între acestea și natura procedurală a acordării de imunitate. Dreptul internațional umanitar nu acordă persoanelor drepturi individuale la despăgubiri. Este deosebit de important (lucru subliniat de CIJ în *Cazul privind mandatul de arestare* și de CEDO în *Al-Adsani v. Regatul Unit*) ca plângerile internaționale să fie supuse instanțelor internaționale, nu celor interne.

Mai mult, Curtea își reafirmă poziția adoptată în două cazuri precedente: în „Cazul privind activități armate pe teritoriul Republicii Congo” (*Republica Democrată Congo v. Rwanda*), potrivit Curții, faptul că pentru o normă se stabilește statutul de *jus cogens* nu conferă o jurisdicție specială⁴⁴, iar în „Cazul privind mandatul de arestare”, Curtea a recunoscut caracterul cutumiar al acordării imunității chiar și în cazul unor presupuse violări ale normelor imperative⁴⁵.

Argumentul potrivit căruia încălcarea unei norme *jus cogens* ar atrage neacordarea imunității a fost respins de instanțe din Canada (*Bouzari*, citat mai sus), Grecia (*Margellos v. Republica Federală Germania*, Curtea Supremă Specială, 2002), Polonia (*Natoniewski*, citat mai sus), Regatul Unit (*Jones*, citat mai sus).

Pe cale de consecință (par. 107-108), Curtea constată că Italia nu și-a respectat obligațiile ce îi reveneau prin dreptul internațional, refuzând să acorde imunitate statului german.

Următoarea secțiune (par. 109-120) dezbate măsurile de executare silită luate asupra proprietății statului german situate pe teritoriul italian.

Germania a invocat dispozițiile art. 19 din Convenția ONU care, deși nu este încă în vigoare, reflectă cutuma internațională. Curtea consideră că nu pot fi luate măsuri de executare silită asupra unui bun aparținând unui stat străin decât în anumite cazuri: bunul să nu fie folosit pentru activități guvernamentale, statul să-și fi dat consimțământul expres sau să fi oferit chiar el bunul în cauză. Practica statelor susține această opinie: decizia Curții Constituționale a Germaniei în cazul privind Ambasada Filipinelor (13 decembrie 1977), decizia Camerei Lorzilor în *Alcom Ltd. v. Republica Columbia* (12 aprilie 1984), decizia Tribunalului Federal Elvețian în cazul *Regatul Spaniei v. Société X* (30 aprilie 1986), decizia Curții Constituționale a Spaniei în cazul *Abbott v. Republica Africa de Sud* (1 iulie 1992).

În continuare (par. 121-133), Curtea analizează dacă instanțele italiene care au permis executarea hotărârilor pronunțate de instanțele din Grecia împotriva Germaniei au încălcat dreptul internațional. Astfel, în 1995, succesorii victimelor masacrului de la Distomo (10 iunie 1944) au dat în judecată statul german în fața instanțelor grecești. La 25 septembrie 1997, Tribunalul din Livadia pronunța o hotărâre prin care obliga Germania la plata despăgubirilor cerute de reclamanți (27.362.323 euro)⁴⁶, iar la 4 mai 2000, Curtea Supremă a Greciei respingea apelul înaintat de Germania⁴⁷.

Urmărind executarea hotărârii obținute, reclamanții au apelat la Ministerul Justiției, în temeiul art. 923 din Codul de procedură civilă al Greciei, însă Ministerul nu și-a dat consimțământul, făcând astfel imposibilă executarea în Grecia. După ce s-au plâns Curții Europene a Drepturilor Omului, pe motivul încălcării art. 6 alin. (1) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și al art. 1 din Primul Protocol adițional, Curtea respingând cererea (cauza *Kalogeropoulou și alții c. Grecia și Germania, supra* nota 43), reclamanții s-au adresat instanțelor germane pentru a obține executarea. Curtea Federală de Justiție a Germaniei

⁴³ CEDO, cauza *Al-Adsani c. Regatul Unit* (Marea Cameră), nr. 35763/97, hotărârea din 21 noiembrie 2001; cauza *Kalogeropoulou și alții c. Grecia și Germania*, nr. 59021/00, hotărârea din 12 decembrie 2002

⁴⁴ Curtea Internațională de Justiție, *Cazul privind activități armate pe teritoriul Republicii Congo (Aplicație nouă: 2002)*, (*Republica Democrată Congo v. Rwanda*), *I.C.J. Reports 2006*, p. 6, paragrafele 64 și 125

⁴⁵ Curtea Internațională de Justiție, *Cazul privind mandatul de arestare din 11 aprilie 2000 (Republica Democrată Congo v. Belgia)*, *I.C.J. Reports 2002*, p. 3, paragrafele 58 și 78

⁴⁶ Tribunalul din Livadia, sentința nr. 137/1997, 25 septembrie 1997

⁴⁷ Curtea Supremă a Greciei, cazul *Prefectura Beoția v. Republica Federală Germania*, nr. 11/2000, 4 mai 2000

(*Bundesgerichtshof*) a concluzionat că statul german nu poate recunoaște hotărârile obținute în Grecia, care încălcău imunitatea jurisdicțională a statului⁴⁸.

Reclamanții au solicitat apoi Curții de Apel Florența recunoașterea dreptului de a executa sentința pe teritoriul italian⁴⁹, Curtea permițând acest lucru prin decizia din 13 iunie 2006, decizie confirmată pe 12 ianuarie 2011 de Curtea Italiană de Casație. Grecii și-au înscris în cartea funciară o ipotecă judiciară asupra unui imobil proprietate germană din Italia, Villa Vigoni.

Curtea de la Haga nu consideră că trebuie să analizeze legalitatea ideii de a obține executarea unei hotărâri judecătorești într-un alt stat, ci doar dacă instanțele italiene au încălcat dreptul internațional. Constată că răspunsul este pozitiv, căci o instanță căreia i se solicită executarea unei sentințe împotriva unui stat terț este obligată să verifice dacă statul în cauză beneficiază de imunitate jurisdicțională, situație în care nu poate proceda la admiterea cererii. Această concluzie este reflectată în practica statelor: Curtea Supremă a Canadei (*Kuwait Airways Corp. v. Irak*, 2010), Curtea Supremă a Regatului Unit (*NML Capital Limited v. Republica Argentina*, 2011).

În paragraful operativ (139), Curtea prezintă decizia la care a ajuns: Italia a încălcat dreptul internațional neacordând imunitate Germaniei (12 voturi la 3); Italia a încălcat dreptul internațional luând măsuri de executare silită împotriva proprietății germane (14 voturi la 1); Italia a încălcat dreptul internațional permițând pe teritoriul său executarea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele grecești (14 voturi la 1); Italia trebuie să oprească executarea hotărârilor pronunțate împotriva Germaniei (14 voturi la 1).

Trebuie menționată ampla opinie disidentă (316 paragrafe) formulată de Judecătorul Cançado Trindade, care pune accentul pe procesul de înfăptuire a justiției. Excelența Sa consideră că distincția între *acta jure imperii* și *acta jure gestionis* este desuetă și, în orice caz, inaplicabilă în speță, căci faptele comise de Germania nazistă constituie *delicta imperii*, pentru care nu se poate discuta despre imunitate. În viziunea sa, indivizii sunt subiecte de drept internațional, după cum se poate observa din evoluția protecției internaționale a drepturilor omului, a dreptului internațional umanitar, a dreptului internațional al refugiaților și a dreptului internațional penal. Un stat nu poate primi imunitate pentru cele mai grave violări ale drepturilor fundamentale ale omului, ale normelor imperative de drept internațional.

Pronunțând hotărârea în cauza de față, Curtea Internațională a contribuit la clarificarea unui concept controversat, lansând totodată noi provocări comunității internaționale, prin cooperarea în vederea adoptării unui punct de vedere unitar cu privire la imunitatea jurisdicțională a statelor. Considerăm totuși că subiectul este delicat, mai ales din prisma importanței protejării drepturilor omului. Hotărârea Curții răspunde la o serie de întrebări, dar totodată dă naștere unor noi. Rămâne de văzut în ce direcția se va îndrepta practica adoptată de state.

Bibliografie

1. Documente internaționale:

- *Carta Organizației Națiunilor Unite*, 24 octombrie 1945, 1 UNTS XVI
- *Statutul Curții Internaționale de Justiție*
- *Tratatul de Pace cu Italia*, Paris, 10 februarie 1947, UNTS vol. 49, p. 3,
- *Convenția de la Viena privind dreptul tratatelor*, 23 mai 1969, UNTS vol. 1155, p. 331
- Adunarea Generală ONU, *Rezoluția nr. 2625 (XXV)*, 24 octombrie 1970
- *Convenția europeană privind imunitatea statelor*, adoptată de Consiliul Europei la Basel, la 16 mai 1972, intrată în vigoare la 11 iunie 1976, European Treaty Series nr. 74; UNTS vol. 1495, p. 182
- CSCE, *Actul Final de la Helsinki*, 1 august 1975

⁴⁸ Curtea Federală de Justiție a Germaniei, cazul nr. III ZR 245/98, 26 iunie 2003

⁴⁹ În temeiul art. 64–71 din Legea italiană nr. 218/1995 privind reforma sistemului de drept internațional privat

- *Convenția Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora*, New York, 2 decembrie 2004, A/RES/59/38

2. Jurisprudență străină:

- Curtea Supremă a SUA, *The Schooner Exchange v. McFaddon & others*, 11 U.S. 116, 24 februarie 1812
- Înalta Curte Maritimă a Angliei, *The Charkieh*, L.R. 4 A & E 59
- Curtea de Apel pentru al doilea circuit SUA, *Victory Transport Inc. v. Comisaria General de Abastecimientos y Transportes*, 336 F 2d 354 (1964)
- Curtea Supremă a SUA, *Alfred Dunhill of London, Inc. v. Republic of Cuba*, 425 U.S. 682, 24 mai 1976
- Camera Lorzilor, *I Congreso del Partido* [1981] 2 All ER 1064
- Corte Suprema di Cassazione, *Reprezentantul Special al Vaticanului v. Pieciukiewicz*, decizia nr. 4005/5 iulie 1982
- Tribunalul din Livadia, sentința nr. 137/1997, 25 septembrie 1997
- Curtea Supremă a Greciei, cazul *Prefectura Beoția v. Republica Federală Germania*, nr. 11/2000, 4 mai 2000
- Curtea de Apel a Angliei și a Țării Galilor, *Central Bank of Yemen v. Cardinal Finance Investments Corp.* [2000] EWCA Civ. 266
- Tribunalul din Arezzo, sentința nr. 1403/98, 3 noiembrie 2000
- Curtea Federală de Justiție a Germaniei, cazul nr. III ZR 245/98, 26 iunie 2003
- Corte Suprema di Cassazione, decizia nr. 5044/2004, în *Rivista di diritto internazionale*, vol. 87, 2004, p. 539

3. Jurisprudența instanțelor internaționale:

- CEDO, cauza *McElhinney c. Irlanda* (Marea Cameră), nr. 31253/96, hotărârea din 21 noiembrie 2001
- CEDO, cauza *Al-Adsani c. Regatul Unit* (Marea Cameră), nr. 35763/97, hotărârea din 21 noiembrie 2001
- CEDO, cauza *Kalogeropoulou și alții c. Grecia și Germania*, nr. 59021/00, hotărârea din 12 decembrie 2002
- CIJ, *Cazul privind mandatul de arestare din 11 aprilie 2000 (Republica Democrată Congo v. Belgia)*, *I.C.J. Reports 2002*, p. 3
- CIJ, *Cazul privind activități armate pe teritoriul Republicii Congo (Aplicație nouă: 2002)*, (*Republica Democrată Congo v. Rwanda*), *I.C.J. Reports 2006*, p. 6
- CIJ, *Cazul privind imunitățile jurisdicționale ale statului (Germania v. Italia, cu intervenția Greciei)*, hotărârea din 3 februarie 2012

4. Lucrări ale organelor consultative internaționale:

- Institutul de Drept Internațional, „Proiect de reguli privind jurisdicția instanțelor asupra plângerilor îndreptate împotriva altor state”, 11 septembrie 1891
- Institutul de Drept Internațional, „Probleme contemporane privind imunitatea statelor”, 2 septembrie 1991
- Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1980, vol. II (2)
- Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1991, vol. II (2)
- Anuarul Comisiei de Drept Internațional, 1999, vol. II (2)
- Adunarea Generală ONU, a 54-a sesiune, lucrările Comitetului al Șaselea, New York, 12 noiembrie 1999, A/C.6/54/L.12
- Adunarea Generală ONU, a 59-a sesiune, lucrările Comitetului al Șaselea, New York, 25 octombrie 2004, A/C.6/59/SR.13

5. Tratate:

- *Ian Brownlie*, Principles of Public International Law, ediția a 6-a, Oxford University Press, 2003
- *Martin Dixon*, Textbook on International Law, ediția a 6-a, Oxford University Press, 2007
- *Rosalyn Higgins*, International Law and the Avoidance, Containment and Resolution of Disputes: General Course on Public International Law, R.C.A.D.I., vol. 230, 1991

6. Articole:

- *Harvard Research in International Law*, raportor prof. *Philip C. Jessup*, „Competența instanțelor în raport cu statele străine”, American Journal of International Law Supplement nr. 26, 1932, p. 453

7. Legislație străină:

- *1976 Foreign Sovereign Immunities Act*, S.U.A., 28 U.S.C. Sec. 1605
- *State Immunity Act*, Regatul Unit, 1978 c. 33
- Italia, Legea nr. 218/1995 privind reforma sistemului de drept internațional privat

8. Legislație română:

- Legea nr. 438/2006 pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite cu privire la imunitățile de jurisdicție ale statelor și ale bunurilor acestora, adoptată la 2 decembrie 2004 la New York, semnată de România la New York la 15 septembrie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.008 din 19 decembrie 2006

9. Internet:

- International Law Commission – Summaries: Jurisdictional Immunities of States and their Property (http://untreaty.un.org/ilc/summaries/4_1.htm, consultat la 9 martie 2012)
- http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en, consultat la 9 martie 2012